

MATIJA URADIN

PRILOG ZA BIOGRAFIJU VLADIMIRA ČOPIĆA*

(U povodu 25-godišnjice smrti. 1939—1964)

Rodio se 8. ožujka 1891. u Hrvatskom primorju, u Senju, u brojnoj i siromašnoj obrtničkoj porodici. Realnu gimnaziju završio je u Senju 1910, a onda se upisuje na Pravni fakultet u Zagrebu. Tu se uključuje u napredni i revolucionarni pokret srednjoškolske i studentske omladine.

Na imenovanje mađarona Slavka Cuvaja za bana i komesara Hrvatske, u siječnju 1912, Socijaldemokratska stranka odgovorila je masovnim protestima, mitinzima i demonstracijama. Borba protiv Cuvaja bila je povezana s borbom za opće pravo glasa. U tim akcijama i demonstracijama masovno sudjeluje srednjoškolska i studentska omladina, koja vodi i ulične borbe s policijom, skida i pali mađarske zastave.

Na pokušaj uprave gimnazije u Sušaku da isključi iz škole čak uhapšene u toku demonstracija, u znak solidarnosti s uhapšenim đacima cijela gimnazija stupa u štrajk. S gimnazijalcima se solidarizira trgovačka akademija u Sušaku, nautička škola u Bakru i realna gimnazija u Senju.

U znak solidarnosti sa sušačkim đacima i u povodu ranjavanja đaka učesnika u demonstracijama u Sarajevu prilikom službenog posjeta grofa Tisze, predsjednika mađarske vlade, Sarajevu, srednjoškolska omladina objavljuje 12. ožujka generalni protestni štrajk u cijeloj Hrvatskoj. Banska vlast na taj štrajk odgovara odlukom o zatvaranju škola.¹

Jedan od inicijatora i organizatora ovog štrajka, u kojem je sudjelovalo 10.000 đaka, bio je Vladimir Čopić, student zagrebačkog Pravnog fakulteta. On putuje po pokrajinskim centrima i organizira štrajk, uz ostala mjesta i u svom rodnom uskočkom Senju,² čijim se vjekovnim otporom Turcima on posebno bavi i ponosi.

God. 1914. u Čopićevu stanu vlasti vrše premetačinu i traže oružje. Zbog optužbi za veleizdaju i da vrši propagandu u prilog Srbije on je uhapšen i zatvoren u vojnom zatvoru u Novoj Vesi u Zagrebu.³ Zbog pomanjkanja dokaza pušten je na slobodu.

U početku 1915. Čopić je mobiliziran. Budući da je bio politički sumnjiv, neprestano ga premještaju, tako da je prošao kroz pet različitih mađarskih pukova, kako bi ga time učinili neopasnim.

U travnju 1916. poslan je kao nepouzdan element s mađarskim bataljonom na karpatsku frontu, gdje se predaje Rusima sa cijelim svojim vodom od 65 vojnika.⁴

Godinu dana Čopić provodi u zarobljeničkom logoru u Taškentu, gdje proučava rusku marksističku, a posebno boljševičku literaturu.

Iz tog logora stupa u dobrovoljački korpus koji je vlada kraljevine Srbije osnovala u Odesi, misleći da će se u njegovim redovima boriti za rušenje Austro-Ugarske Monarhije i za ujedinjenje južnoslavenskih naroda.⁵

Međutim, on je prisiljen da vodi borbu protiv srpskih oficira koji vrše različite špekulacije s opskrbom, pa čak vrše i masovna ubistva vojnika u korpusu. S grupom drugova Čopić ustaje protiv terora, špekulacija, zabrane političkog rada u korpusu i zakletve Srbiji i njenom kralju. Zbog toga rada Čopić je nakon dva mjeseca izbačen iz korpusa i poslan u logor. Izbacivanje Čopića i drugova iz korpusa postaje povod da isti korpus napušta oko 20 hiljada dobrovoljaca »prečana«, koji su onda bili optuživani da su austrijski agenti.⁶

Čopić se oslobađa iz logora, odlazi u Moskvu i stupa u Boljševičku partiju. U veljači 1918. na I kongresu ratnih zarobljenika u Moskvi Čopić je izabran za člana Jugoslavenskog zarobljeničkog komiteta. Izabran je i za sekretara Jugoslavenske komunističke grupe, koju zastupa kod Ruske komunističke partije (boljševika) — RKP(b). On je tu i jedan od pokretača i urednika tjednika na hrvatskosrpskom jeziku, koji počinje izlaziti u travnju 1918. pod naslovom *Revolucija*, a kasnije pod novim naslovom *Svjetska revolucija* u oko 20.000 primjeraka.

Ovaj je list imao veliko propagandno i političko značenje za desetke hiljada naših zarobljenika koji sudjeluju u oktobarskoj revoluciji u 20 većih odreda u sklopu Crvene garde potkraj 1917. i u početku 1918. god. i koji imaju oko 25.000 članova u redovima Boljševičke partije. Isto tako list djeluje i na one zarobljenike koje srpsko diplomatsko predstavništvo i vojna misija u sastavu dobrovoljačkog korpusa pripremaju za borbu protiv oktobarske revolucije u okviru Antantinih snaga. U borbi protiv ovih kontrarevolucionarnih planova srpske reakcije u Rusiji veliku su ulogu odigrali Čopić i redakcija lista, koja štampa u desecima hiljada primjeraka prijevode Lenjinovih brošura, govora, raznih letaka itd.⁷

U vezi s kontrarevolucionarnim djelovanjem srpske reakcije, koja vrbuje zarobljenike za armiju bijelih organi sovjetske vlasti uhapsili su u kolovozu 1918. god. 47 srpskih oficira na čelu sa vojnim izaslanikom pukovnikom Lontkijevićem. Pod utjecajem Čopićeva rada i redakcije lista diplomatsko i vojno predstavništvo Srbije doživjelo je potpun neuspjeh u mobilizaciji zarobljenika iz »prečanskih« krajeva za armiju bijelih u Rusiji. Međutim, prema izvještaju generalnog konzula Milankovića ministru vojske Kraljevine Srbije, »... samo na Uralskom frontu ima 18 hiljada, pa i više naših vojnika koji se u redovima Crvene armije bore protiv naših saveznika«.⁹

Pod Čopićevim rukovodstvom naši su drugovi onemogućili kontrarevolucionarni pokušaj esera da zauzmu poštu u Moskvi u proljeće 1918. Tom je prilikom Lenjin osobno zahvalio našim drugovima i odao im priznanje riječima: »Drugovi, to ste dobro učinili, tako treba uvijek raditi! Ja vam to neću nikada zaboraviti«.¹⁰

Poslije sloma Austro-Ugarske Monarhije centralna Jugoslavenska komunistička sekcija pod Čopićevim rukovodstvom održala je 12. studenog 1918. u Moskvi svoju izvanrednu konferenciju. Na toj konferenciji delegati su izabrali

Sl. 26. — Učenici Pučke škole u Senju (I raz. oko 1898?) V. Čopić treći u prvom redu od desna sjedi.

CK u koji je ušao Čopić. Tom prilikom odlučeno je da CK ode u zemlju sa zadatkom da osniva komunističke organizacije i da bude inicijator saziva osnivačkog kongresa komunističke partije. Ostalim bivšim pripadnicima austro-ugarske vojske također je preporučeno da se vrate u zemlju.

CK Jugoslavenske komunističke sekcije RKP(b) otputovao je 20. studenog 1918. u zemlju.¹¹ Vraćanjem učesnika Oktobarske revolucije prenesena su i velika iskustva Oktobra u domovinu.

Lenjin je u izvještaju na VIII kongresu Ruske komunističke partije (bolševika) u ožujku 1919. odao posebno priznanje radu partijskih aktivista zarobljenika, u vezi s osnivanjem Komentirne, kad govori da je RKP(b), kao jedna od njezinih sekcija, kroz svoju agitaciju i propagandu među stotinama hiljada zarobljenika uz pomoć nacionalnih partijskih grupa poslala »bacile« boljševizma u njihove zemlje, a to je imalo velik utjecaj na razvitak njihovog radničkog pokreta.¹²

Učesnicima u oktobarskoj revoluciji u Rusiji bilo je preporučeno da na putu u zemlju izbjegavaju vojne prihvatne komisije koje je organizirala vlada SHS u Beču i Mariboru. Ove komisije ispituju zarobljenike o sudjelovanju u oktobarskoj revoluciji, pretražuju ih i oduzimaju im sve materijale izdane na našem jeziku u Moskvi. Međutim, u izvještaju Ministarstva unutrašnjih poslova SHS kaže se da je kroz ove komisije prošlo oko 15 hiljada zarobljenika koji su se vratili iz Rusije.¹³

Povratnici iz Rusije, učesnici oktobarske revolucije, zajedno s lijevim krilom Socijalističke stranke Hrvatske okupljaju snage i vrše pripreme za formiranje Komunističke partije. Vlasti u novoj državi progone zarobljenike iz Rusije pod optužbom da šire boljševizam u zemlji. U siječnju 1919. Čopića hapse vojne vlasti u Zagrebu i drže ga mjesec dana u vojnom zatvoru.

Na konferenciji zagrebačke socijaldemokratske organizacije 19. i 20. ožujka 1919. Čopić vodi borbu protiv desničara, koji napuštaju konferenciju. Ljevičari na istoj konferenciji biraju Čopića za svog delegata za Kongres ujedinjenja.¹⁴

Na Kongresu ujedinjenja Čopić je izabran za člana Centralnog partijskog vijeća, u kojem vrši dužnost tehničkog sekretara. Istovremeno produžuje studii na Pravnom fakultetu u Beogradu. Poslije kongresa putuje u rodno mjesto Senj i tamo pomaže drugovima da organiziraju mjesnu partijsku organizaciju na principima i u duhu odluka Kongresa. Ova je mjesna organizacija, prema sjećanjima njenih aktivista, imala više od 100 članova.¹⁵

Nakon Kongresa ujedinjenja Čopić je 20. svibnja uhapšen. Ministarstvo unutrašnjih poslova počinje pripremati novi materijal za suđenje Čopiću. Ministar Pribičević potkraj lipnja 1919. šalje tri telegrama povjereniku za unutrašnje poslove Tomljenoviću u Zagreb da ovaj zatraži diskretna obavještenja od dra. Gojka Stojanovića i prof. Branko Orlovića o »razornom radu Čopića u Rusiji i o širenju boljševizma u zemlji«, te da na temelju njihovih obavještenja ispita i Čopića, a o rezultatima da telegramom obavijesti ministra.¹⁶

Čopić je inicijator i organizator ilegalnog sastanka u proljeće 1919. u Novom Sadu, na kojem su uglavnom prisustvovali učesnici oktobarske revolucije, koji su imali posebne zadatke da sakupljaju oružje, organiziraju Crvenu gardu kraj mađarske granice za slučaj revolucije i posebnu kurirsku vezu s Budimpe-

Sl. 27. — Učenici IV raz. Gimnazije u Senju. VI. Čopić stoji prvi s lijeve strane (1905).

Sl. 28. — Vladimir Čopić u činu potporučnika u austrijskoj vojsci na karpatskom frontu sa svojim vojnicima (1916). Lijevo sjedi.

štom, Belom Kunom i Ivanom Matuzovićem, koji je u južnoj Mađarskoj prema granici Hrvatske formirao Crvenu vojsku od 1.000 vojnika, sastavljenu od Hrvata, Srba i Bosanaca.¹⁷

U vezi s aferom Alfreda Diamantsteina¹⁸ u Zagrebu su pored ostalih uhapšeni i predani vojnom sudu Vladimir i Milan Čopić, Sima Miljuš, Nikola Pupavac i Mika Todorović. Istragu vodi zloglasni pukovnik Vešović, poznat iz Soluskog procesa.

Čopić i drugovi su optuženi da su ilegalno pripremali rušenje postojećeg režima i širili boljševizam u zemlji, a Čopić da je tim pripremanjima rukovodio i iz zatvora. Budući da istraga ne raspolaže nikakvim dokazima osim iskaza Diamantsteina, proces se neprestano odgađao. S tim u vezi uhapšeni drugovi objavljuju štrajk glađu u vojnom zatvoru u Novoj Vesi u Zagrebu i zahtijevaju da se izvedu pred sud ili da se puste na slobodu. S istim zahtjevom zagrebačka omladina održava 29. veljače 1920. protestnu skupštinu, na kojoj sudjeluje 6.000 omladinaca. Skupština je donijela protestnu rezoluciju u kojoj se zahtijeva puštanje uhapšenih na slobodu ili izvođenje pred sud. Delegacija skupštine uručuje rezoluciju banu i traži odgovor u roku od tri dana. U slučaju negativnog odgovora omladina je zaprijetila objavom generalnog štrajka. Poslije skupštine provedene su masovne protestne demonstracije u gradu. Nakon obećanja bana da će zatvorenici biti izvedeni pred sud, oni su osmog dana obustavili štrajk glađu.

Masovne demonstracije omladine Zagreba prisilile su vojne vlasti da potkraj ožujka izvedu uhapšene drugove pred sud. Argumentirana obrana drugova obara optužnicu i vojni sud se izvlači iz tog skandala odlukom da on nije nadležan da sudi civilnim licima. Civilni sud oslobađa optužene i pušta ih na slobodu nakon 11 mjeseci vojnog istražnog zatvora.¹⁹

Čopić vodi žestoku borbu s centrumašima uoči Vukovarskog kongresa i na njemu, a posebno na skupštinama i predavanjima u Senju. Čopić je na kongresu delegat i ponovo je izabran za člana Centralnog vijeća KPJ i u njemu i dalje vrši prijašnju dužnost tehničkog sekretara.

Rukovodstvo KPJ kandidiralo je Čopića na izborima za Konstituantu u studenom 1920. za poslanika u Modruško-Riječkoj županiji. U toku predizborne kampanje Čopić je vrlo aktivan. On vrši masovnu agitaciju na svom izbornom terenu. Iz Gospića šalje 3. studenog mjesnoj organizaciji KPJ u Senju plan svojih predizbornih skupština i konferencija i preporuča drugovima što treba učiniti u Primorju za što bolji posjet i uspjeh te prilaze koncept letka za te skupštine. Letak je policija zabranila.

Prema sjećanjima aktivista KPJ iz Senja, Čopićeve predizborne skupštine bile su masovno posjećivane. On je dobar govornik i vješto je polemizirao s predstavnicima drugih stranaka. Na dan izbora Čopić je izabran za poslanika KPJ sa 4.700 glasova.²⁰

Poslije izbora za Konstituantu Čopić vrši i dužnost sekretara poslaničkog kluba KPJ.

Pošto je potkraj 1920. donesena »Obznana« i zabranjena KPJ, Savez komunističke omladine i revolucionarni sindikati, poslanički klub KPJ ima posebno važnu ulogu, jer se sada sav rad CV KPJ odvija u njemu kao jedinom legalnom sastajalištu.

Pokušaj atentata na regenta Aleksandra u lipnju i ubistvo ministra unutrašnjih poslova Milorada Draškovića u srpnju 1921. bili su za režim povod da likvidira i poslanički klub, da oduzme mandate 58 komunističkih poslanika, da ih uhapsi i preda sudu, pod optužbom da su organizatori atentata.

Glavni optuženi za rukovođenje atentatima bili su Vladimir Čopić, Filip Filipović i Nikola Kovačević. Na osnovu Zakona o zaštiti države priprema se tzv. vidovdanski proces na kojem režim pokušava suditi KPJ na čelu s njenim izvršnim komitetom, optužujući je kao organizatora atentata.

Ovaj proces pripreman je punih pet mjeseci, što je prisililo uhapšene drugove da objave štrajk glađu da bi ubrzali postupak. Optuženi su na sudu uspjeli oboriti i demaskirati navode optužnice da je KPJ organizator atentata i tako opovrgli laži koje je režim preko svoje štampe mjesecima širio protiv KPJ.

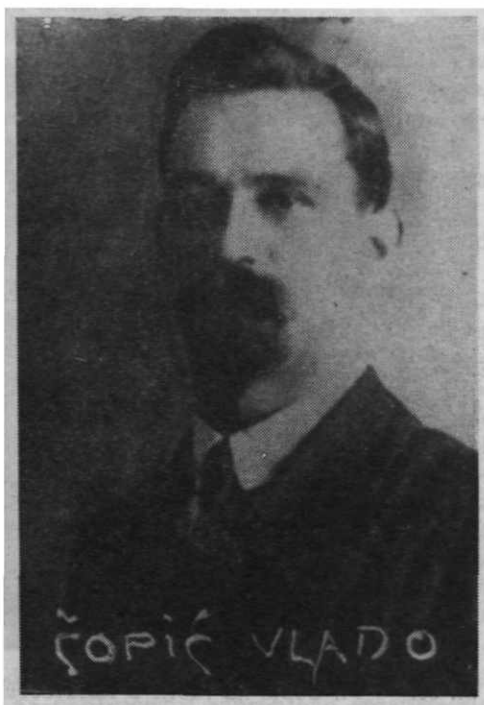
Čopić je u svojoj završnoj riječi na sudu pored ostalog rekao da je on prema osudi indiferentan jer da »... ona neće moći zaustaviti točak historije. Režim traži naše glave, traži tamnice, kao sankciju za svoje zločine nad radnim masama. Ako vi donesete presudu koju on traži, mi ćemo s ponosom i čašću obući robijaške odore, sa hladnoćom i čašću stajat ćemo pred tanetima kapitalističke pravde, — uvjereni da će iz naše krvi radni narod crpiti nove snage. Boriti se i umrijeti za uzvišene ideale to je naša sveta dužnost i mi smo na to vazda spremni.«²¹

Budući da je glavna tačka optužnice o organiziranju atentata bila oborena, sud je optužene osudio na po dvije godine robije zbog širenja komunističke

propagande. Ovu su kaznu drugovi do procesa izdržali u beogradskoj Glavnjači a poslije osude u požarevačkoj kaznioni. U kolovozu 1923. Čopić, Filipović i Kovačević vraćaju se s robije.²²

Čopić 29. kolovoza 1923. opširno izvještava Simu Markovića u kaznioni o stanju radničkog pokreta u Hrvatskoj i kaže: »... Pre svega, ovde su mi dozvolili boravak pod uslovom »da se nigde ne čujem«, a ja, lojalan građanin, slušam što vlast naređuje i »ne čujem se«. Naš pokret ovde u Zagrebu pati mnogo od toga što nemamo advokata i što uopće nema ljudi koji su obezbjeđeni od proterivanja. ... Naročito u ovim krajevima gde je reakcija najjača. Od ovdašnjih funkcionera jedini je Đuka (Cvijić nap. M. U.) zavičajan u Zagrebu i van opasnosti da će biti proteran. Svi drugi stalno su izloženi toj opasnosti. A vredna policija zagrebačka uočila je tu slabu stranu, i zadaje stalno udarce. Tek što sindikalni pokret počne da oživljava, sindikati počinju da sakupljaju mase, eto policije, da razjuri sve sindikalne funkcionere. A ono što ne upropasti policija, upropasti sopstvena glupost. Na čelu pokreta stoje većinom mladi ljudi bez iskustva i bez političkog čula, koji na stvari gledaju još uvek sa očima iz 19-te i 20-te godine...«

U rujnu Čopić putuje u Senj da posjeti roditelje i drugove. O njegovu dolasku redarstvo Senja 26. rujna 1923. šifriranim telegramom obavještava predsjedništvo pokrajinske uprave u Zagrebu da je »danas doputovao komunistički poslanik Vladimir Čopić preko Bakra ovamo posjetiti otca... Izvolite narediti što se imade činiti.«

Sl. 29. — Vlado Čopić kao student prava (oko 1920)

Pokrajinska uprava istog dana naređuje redarstvu Senja: »Na brzojav broj 1780 ima se Čopića nadzirati i ovamo izvestiti.«²³

Čopić dolazi u Zagreb gdje se odmah uključuje u aktivan rad, pa je izabran za oblasnog sekretara Nezavisne radničke partije Jugoslavije. Na III konferenciji KPJ u siječnju 1924. izabran je za člana Izvršnog odbora KPJ.

Potkraj siječnja 1924. *Borba* donosi napis: »Strah pred mrtvim Lenjinom. Novo nasilje zagrebačke policije. Drugovi Čopić, Cvijić i Krleža zatražili su na vest o Lenjinovoj smrti od zagrebačke policije dozvolu da mogu održati komemoraciju Velikom Pokojniku. Zagrebačka policija je na osnovu zakona o zaštiti države zabranila održavanje komemoracije...«²⁴

U veljači iste godine Čopić je preuzeo i uredništvo *Borbe*, o čemu govori ovaj dopis dotadašnjeg urednika *Borbe* Đuke Cvijića od 27. veljače: »Kr. državnom odvjetništvu u Zagrebu. Podpisani vlasnik povremenog tiskopisa *Borbe* javlja naslovu da sva prava i dužnosti vlasnika i odgovorno uredništvo *Borbe* prenaša današnjim danom na Vladimira Čopića, svršenog pravnik u Zagrebu.« Istoga dana Čopić u dopisu obavještava Kr. redarstveno ravnateljstvo u Zagrebu da preuzima ovu dužnost počevši od 7. broja *Borbe*.²⁵

Za prvomajsku proslavu 1924. u Zagrebu vršene su velike pripreme. Omladina je masovno dijelila letke i ispisivala parole po zidovima i asfaltu s pozivom na obustavu rada i za dolazak na skupštinu. Na zboru pred kinom »Balkan« sakupilo se 7.000 radnika. Dozvola policije glasila je za skupštinu u zatvorenoj prostoriji. Čopić kao glavni govornik snašao se na taj način, što je stavio govornicu i predsjednički stol na izlazna vrata kina, tako da su govornici bili

Sl. 30. — VI. Čopić na robiji u Požarevcu (1922—1923) sa članovima Izvršnog vijeća KPJ i narodnim poslanicima KPJ. Drugi lijevo stoji u bijeloj košulji.

pod krovom u prostoriji, a ogromna masa radnika slušala je borbeni Čopićev govor napolju.

Poslije prikaza međunarodnog značenja prvomajske proslave i poslijeratne ekonomske krize u najvećim evropskim kapitalističkim državama i ekonomskog napretka u SSSR-u, Čopić kaže: »... I jugoslavenska privreda, koja predstavlja samo jednu kariku na evropskom privrednom lancu preživljuje istu krizu. Besposlica, taj neminovni pratilac svake krize, zahvatila je strahovite razmjere, tako da danas imamo četvrt milijuna besposlenih u agrarnoj Jugoslaviji. Izbacivanje radnika sa posla, zatvaranje poduzeća, besposlica, redukcija činovnika, iseljavanje, sve veće osiromašavanje širokih masa, skupoća, glad i bijeda, to je slika te, kako se to voli isticati, od prirode bogate Jugoslavije...

Režim reakcije i terora u Jugoslaviji traje i dalje. Nedavno obrazovanje Pašić—Pribićevićevog režima to potvrđuju...

Jedina partija koja vodi dosljednu i odlučnu borbu protiv današnjeg reakcionarnog režima je Nezavisna Radnička Partija...«²⁶

Iste godine u redakciji »Borbe« u Radničkom dolu bila je organizirana večernja škola SKOJ-a. U toj školi bio je glavni i najomiljeniji nastavnik Vladimir Čopić. Slušalac te škole bio je i pisac ovih redaka.

Režim Pašić—Pribićević je 12. srpnja 1924. zabranio Nezavisnu radničku partiju, Nezavisne sindikate, Savez radničke omladine i *Borbu*, kao organ NRPJ.

U vezi s tom zabranom Čopić je 1. rujna 1924. bio uhapšen po Zakonu o zaštiti javne bezbjednosti i poretka u državi i pod sumnjom da je u lipnju prisustvovao kongresu III internacionale u Moskvi. Zagrebačka policija tražila ga je i ustanovila da je istog mjeseca bio odsutan iz Zagreba.

U dopisu Ministarstva unutrašnjih djela zagrebačkoj pokrajinskoj upravi piše: »Hrvatski list od 3. ov. mj. između ostalog donosi i ovo:

Zagreb 2 rujna. Danas je policija uhapsila glavnog urednika komunističkog lista »Borba« Vladimira Čopića. On je uapšen neposredno nakon povratka iz inostranstva, kamo je bio otišao bez isprava, a i vratio se bez njih. Sumnja se, da je prisustvovao na kongresu III Internacionale u Moskvi«. Molite se, da odmah izvestite ovo Ministarstvo što potpunije o ovome.»²⁷

Policija je s tim optužbama predala Čopića sudu, koji ga zbog nedostatka dokaza pušta na slobodu.

Čopić organizira već poslije dva mjeseca ponovno izlaženje *Borbe* pod novim naslovom *Radnička borba*.

U uvodniku prvog broja on piše: »Prošlo je 2 mjeseca kako je hegemonistički režim srpske buržoazije izveo jedan razbojnički napadaj na radničku klasu zabranjujući jednim povjerljivim naredjenjem djelovanje Nezavisne Radničke Paratije, Nezavisnih Sindikata i Saveza Radničke Omladine i gušeći njihovu štampu. Taj akt nasilničke Pašić—Pribićevićeve vlade bio je početak jednog niza napadaja koji je ona spremala protiv radničkih organizacija, kao i protiv onih partija, koje se bore protiv hegemonije srpske buržoazije, u namjeri da pripremi teren za krvave izbore, koji su joj trebali osigurati vlast kroz nekoliko godina, i za intervenciju protiv oružanog ustanka bugarskih radnika i seljaka, koji se dižu na fašističku Cankovljevu vladu... Pokrećući Radničku borbu mi postavljamo sebi kao jedan od prvih i glavnih zadataka: borbu za slobodu djelovanja borbenih radničkih organizacija, borbu za politička prava radničke klase...«²⁸

Čopić je 29. studenog 1924. god. održao na sjednici Oblasnog sekretarijata Partije u Zagrebu, a slijedećeg dana i na konferenciji zabranjene organizacije

Sl. 31. — Vl. Čopić sa djecom i građanstvom Španije na frontu Teruela 1938.
Lijevi drži dijete za ruku.

NRPJ za Hrvatsku u prostorijama redakcije Radničke Borbe, kritički referat o radu Partije. Ova konferencija izabrala je novi oblasni sekretarijat od sedam članova na čelu s Vladimirom Čopićem.²⁹

U vezi s pripremama za izbore 1925. god. Zemaljsko vijeće NRPJ uputilo je pismo i platformu od 17 tačaka predsjedništvu HRSS-a o stvaranju saveza radnika i seljaka i o zajedničkom istupanju na izborima. U ime Zemaljskog vijeća NRPJ ovo pismo uz još trojicu potpisuje i Vladimir Čopić.³⁰

Nosilac kandidatske liste za Modruško-riječku županiju s Krkom i Kastvom na tim izborima ponovo je bio Vladimir Čopić.³¹

Režim ponovo priprema materijal protiv Čopića da onemogući njegovo aktivno djelovanje u radničkom pokretu i on je 14. prosinca 1924. uhapšen.

Prema zapisniku saslušanja od 19. prosinca 1924. u zagrebačkoj policiji Čopić je izjavio:

»Ja sam kao oblasni sekretar Nezavisne radničke partije produžio rad usprkos zabrane od 11 jula o. g. jer je ta zabrana bila u suprotnosti s Ustavom i postojećim zakonima. Mi tu zabranu kao nezakonit akt ne priznajemo i nećemo je priznavati. Radnička klasa ima pravo u granicama zakona na sve političke i građanske slobode, kao i ostale klase i to pravo ne može im se nikakvim protuzakonitim i nasilničkim aktima oduzeti. Taj rad se kretao u granicama zakona u duhu partijskog statuta i programa...«³²

Proces protiv njega pripremao se sve do svibnja 1925. Zagrebačko državno odvjetništvo podiže protiv Čopića dvije optužnice i traži kaznu smrti ili robiju od 20 godina. Prva ga optužnica tereti da je širio komunizam, da je radio po uputama Kominterne za nasilno obaranje postojećeg poretka i uvođenje sovjetske vlasti, a druga ga tereti kao urednika Borbe za različite članke, letke i odluke koje su u njoj objavljivani.³³

Proces je počeo 7. svibnja 1925. godine. Taj je proces izazvao živ interes javnosti, i suđenju prisustvuje velik broj ne samo radnika nego i građanstva. Zbog toga ga Čopić pretvara u propagandnu tribinu. Na tvrdnje suca da se komunisti služe nasiljem Čopić je nabrojio brojna hapšenja, progone, mučenja u zatvorima, zabrane organizacija i sastanaka, zapljene štampe, ubistva i time dokazao obratno. Istakao je da je i KPJ zabranjena na nasilni način i rekao: »... Dakle, jasno je na čijoj su strani bila sredstva nasilja... Istorija Jugoslavije je istorija nasilja i zločina vršenih nad radničkom klasom.«³⁴

Na tom procesu Čopić je osuđen na tri i pol godine tamnice po Zakonu o zaštiti države zbog komunističke propagande. Međutim, ovu kaznu nije izdržao. Uz pomoć KPJ on je 6. kolovoza 1925. pobjegao iz Bolnice Milosrdne Braće, gdje je bio na liječenju, i emigrirao u SSSR.³⁵

Boravak u emigraciji Čopić iskorištava za dalje proučavanje marksizma-lenjinizma. Po odluci CK KPJ on stupa u Međunarodnu lenjinsku školu koju pohađaju viši partijski kadrovi iz onih zemalja gdje su komunističke partije ilegalne. U toj školi uči zajedno s drugovima Đurom Đakovićem i Blagojem Parovićem.

Poslije završetka trogodišnjeg školovanja, Kominternu ga u početku 1930. šalje u Prag kao svog instruktora pri CK KP Čehoslovačke. Iako je KP u Češkoj bila legalna, on je tu na svojoj dužnosti bio ilegalac. Svi njegovi sastanci s članovima CK održavaju se strogo ilegalno. Radi uspoređivanja izvještaja članova CK sa stvarnim konkretnim radom on često odlazi i na sastanke većih tvornič-

Sl. 32. — Vl. Čopić sa četom »Matija Gubec« na madridskom frontu u Španiji 1937

kih ćelija (Škoda i dr.). U toku dvogodišnjeg rada na toj dužnosti on više puta putuje u Moskvu s izvještajem Kominterni.

Potkraj 1931. Čopić je uhapšen i prijetila je opasnost da na zahtjev jugoslavenske policije koja je vjerovatno bila umiješana i u njegovo hapšenje, bude izručen Jugoslaviji. Uz pomoć raznih intervencija uspjelo je da ipak ne bude izručen Jugoslaviji, nego je u početku 1932. protjeran u Njemačku, odatle odlazi u SSSR. Nekoliko mjeseci radi u Balkanskoj sekciji Kominterne, ali već u jesen iste godine Kominternu ga ponovo šalje u inozemstvo.

Poslije smjenjivanja Mavrakovog rukovodstva, u novo privremeno rukovodstvo KPJ ulazi i Čopić³⁶ i vrši dužnost organizacionog sekretara i člana Politbira CK KPJ u Beču. Po odluci CK KPJ u ljetu 1934. odlazi u Moskvu na dužnost predstavnika KPJ u Kominterni. Na toj dužnosti posebno se bavio uz ostalo, brojnim kadrovima KPJ koji su završili Međunarodnu lenjinsku školu i Komunistički univerzitet nacionalnih manjina Zapada a nisu mogli biti odmah vraćeni na rad u zemlju. Oni su bili stavljeni na raspolaganje CK SKP(b), koji ih je rasporedio po cijelom SSSR-u na razne partijske dužnosti. Kad je trebalo da pojedini od njih pođe na rad u Jugoslaviju, onda je na zahtjev našeg predstavnika Kominternu zatražila od CK SKP(b) da ga stavi na raspolaganje predstavniku KPJ. Čopić se posebno zalagao da na aspiranturi KUNMZ-a koja je tada formirana, KPJ bude dobro zastupana svojim kadrovima, da bi se politički i teoretski i dalje usavršavali (Aleš Bebler, Karlo Mrzović, Vlajko Begović itd.).

Čopić je u Moskvi formirao i partijski aktiv od nastavnika, aspiranata i drugova iz Kominterne. Aktiv je posebno obrađivao razna pitanja Jugoslavije (karakter revolucije u Jugoslaviji, nacionalno, agrarno pitanje itd.). U partijskim školama u Moskvi on je ujedno i nastavnik za slušaocce iz naše zemlje. Urednik je organa CK KPJ — *Proleteru* i teoretskog časopisa *Klasna borbu*.

Sl. 33. — Vl. Čopić i napredni američki pisac Ernest Hemingway u Španiji.

Sl. 34. — VI. Čopić sa Blagojem Parovićem — članom i predstavnikom CK KPJ na fronti Jarami u Španiji 1937.

U prosincu 1934. godine na IV zemaljskoj konferenciji KPJ ponovo je izabran za člana CK KPJ. Na VII kongresu Kominterne u ljetu 1935. prisustvovao je kao delegat KPJ.

U vezi s odlukama IV konferencije KPJ i VII kongresa Kominterne donijeta je odluka na sjednici Političkog biroa CK KPJ 18. listopada 1935. da se kooptiraju u sastav PBCK KPJ drugovi Tito i Čopić, s tim da obojica odu na rad u Zemaljski biro CK (Zembilj), a na sjednici od 5. studenoga ušli su i u sastav Zembilja, dok je po odluci istog foruma 13. prosinca 1935. obustavljen dolazak Tita i Čopića iz rada u Kominterni na novu dužnost u zemlju, zbog provala i hapšenja u Zagrebu, gdje se nalazilo sjedište Zembilja.^{36a}

U sredini 1936. Čopić dolazi ilegalno u zemlju i obilazi partijske organizacije. S tim u vezi Banska uprava izdala je nalog da se uhapsi Vladimir Čopić, koji putuje po cijeloj zemlji pod ilegalnim imenom Lovro. U vezi s tim nalogom zagrebačka policija dostavila je Banskoj upravi lični opis i 100 fotografija Čopića iz 1923, što je bilo dostavljeno svim represivnim organima u zemlji.³⁷

U početku siječnja 1937. po odluci Kominterne odlazi preko Pariza za Španjolsku. U Španjolskoj je odmah postavljen za komesara XV anglo-američke internacionalne brigade »Lincoln«, koja se tada nalazila u formiranju, a nakon kratkog vremena u činu potpukovnika za njenog komandanta. U toj brigadi tada se nalazio i bataljon »Dimitrov« sastavljen od jugoslavenskih i čeških dobrovoljaca.

U listu tog bataljona *Dimitrovu* Čopić piše u članku pod naslovom »Dimitrovci na fronti Harami« da je zadatak XV brigade bio da zadrži nastupanje fašista na rijeci Harami i da brani put Madrid—Valencija. »... fašisti su početkom februara skoncentrisali 25—30.000 vojnika u namjeri da presjeku put iz Madrida u Valenciju i da odrežu Madrid od zaleđa... Hiljade mrtvih i ranjenih, to je bila cijena koju su fašisti morali platiti. U tim historijskim bitkama na rijeci Harami XIV bataljon, koji nosi ime najslavnijeg neustrašivog antifašističkog borca druga Dimitrova, pokazao je izvanredan primjer junaštva i izdržljivosti... Borci bataljona Dimitrov izdržali su atake fašista i odgovarali kontra-atakama. Pred pozicijom bataljona Dimitrova ležale su gomile mrtvih fašista... U pogledu discipline, izdržljivosti, urednosti rovova itd. bataljon »Dimitrova« najbolji je u brigadi... 77 dana izdržao je bataljon »Dimitrov« zajedno sa čitavom brigadom u prvoj liniji... Samo trupe sa izvanrednim moralom mogu da pokažu takav primjer. Teško je izabrati i isticati najbolje tamo gdje su svi među najboljima. Spomenut ćemo herojsko držanje praških studenata iz Jugoslavije. Oni su došli u Španiju da knjigu i pero dostojno zamjene puškom i mitraljezom u obrani kulture, slobode i napretka. Oni su... u toku od 77 dana čuvali stražu na Harami.«³⁸

Čopić je često dolazio u bataljon »Dimitrov« a posebno u četvrtu Matije Gubca gdje je kao veseljak i odličan pjevač volio povesti i pjesmu: »Nema seljaka, nema junaka kao što je bio Gubec Matija«. Njegova vrlina bila je u tome što je bio jednostavan i pristupačan svakom drugu. Njega su i naši i svi ostali drugovi osobito cijenili i voljeli. U tome su se naročito isticali Česi, jer je odlično govorio njihov jezik, a neki od drugova poznavali su ga još iz prijašnjih godina kada je radio u njihovoj partiji u Pragu.

U jesen 1937. dolazi do dirljivog rastanka Čopića s bataljonom »Dimitrov« kada je ovaj napuštao XV brigadu i zajedno s bataljonom »Đaković« postao jezgra za formiranje 129. balkansko-češke internacionalne brigade. August Cesarec, koji je prisustvovao tom rastanku pisao je o tome: »... Svima je zapravo bilo žao što se rastaju: komandantu, što se rastaje sa svojim vojnicima, a vojnicima, što se rastaju sa svojim komandantom.«³⁹

August Cesarec poslije posjeta Španjolskoj i susreta sa Čopićem, svojim starim drugom iz zajedničke borbe još 1912. protiv Cuvaja,⁴⁰ kaže: »Komandanta XV brigade Vladimira Čopića našao sam u Štabu 35 divizije kojoj je pripadala ta brigada. Samo on je potomak glasovitih Uskoka sa senjskog krša u Hrvatskoj. U mladosti je i on započeo studije prava. No prvi svetski rat i revolucija, koja se rodila u njemu, podsjetila ga je na jedno drugo pravo, za koje se konačno i on došao boriti u Španjolsku. — Tučemo se! — to mu je bila prva riječ pri sastanku u Štabu divizije... ton njegova glasa bio je takav, kao da on nije imao na umu bitke na španjolskim ratnim poljima, nego one davne u mladosti, na zagrebačkoj univerzi i Jelačićevu trgu protiv — mađarona...⁴¹ Pod njegovom komandom brigada je imala velike uspjehe na Jarami, Brunete, Quintu,

Belchite, i Ebru. »... Bitku kod Burnete morao je napustiti poradi rana zadobivenih prilikom avionskog napadaja...«⁴²

Staljinška »čistka« prekinula je Čopićev život u travnju 1939. poslije povratka iz Španjolske u SSSR. Tek poslije 19 godina dokazano je da je bio nevin i zbog toga je odlukom Vrhovnog kolegija Vrhovnog suda SSSR rehabilitiran u lipnju 1958.

Cijeli je Čopićev život bio ispunjen revolucionarnom borbom, on je sav bio predan stvari Partije, radničke klase i naroda. Njegov je životni put neraskidno povezan s borbom naše radničke klase i naroda. On je punih 20 godina bio uzor revolucionara u prvim borbenim redovima KPJ. Likvidiran je upravo onda kad se djelo za koje se borio gotovo tri decenija nalazilo na pragu ostvarenja i kad bi njegovo veliko iskustvo iz oktobarske revolucije i građanskog rata u Španjolskoj bilo toliko potrebno oslobodilačkoj borbi naših naroda i našoj socijalističkoj revoluciji.

BILJEŠKE

* Vladimir Čopić, pseudonimi: Senjko, Vinter, Dragutin, Georg i Lovro. — Ovaj prilog objavljen je u časopisu Instituta za historiju radničkog pokreta, Zagreba — Putovi revolucije br. 6.

¹ »Slobodna riječ«, Zagreb, XI/1912, br. 55, 59—62 (7. III, 12—15. III).

² Sjećanje Drage Škorića, tadašnjeg srednjoškola u Senju.

³ »Nova istina«, Zagreb, II/1920, br. 60, 2. III, str. 2.

⁴ »Borba«, Zagreb, I/1922, br. 2, 5. XII, str. 7 i »Radnička borba«, Zagreb, II/1925, br. 18, 14. V, str. 2. Sa procesa druga Čopića.

⁵ »Radnička borba«, Zagreb, II/1925, br. 18, 14. V, str. 2.

⁶ »Borba«, Zagreb, I/1922, br. 3, 5. XII, str. 7 — »Vidovdanski atentat pred sudom — Riječ N. Kovačevića«.

⁷ »Oktobarska revolucija i inostrani slovenski narodi«, Moskva, Gospolitizdat, 1957, str. 285—309, I. Očak, »Iz historije učešća Jugoslavena u borbi za pobjedu sovjetske vlasti u Rusiji«.

⁸ Državni arhiv, Zagreb (DAZ), Iz predsjedništva i unutrašnjeg odjela u Zagrebu, 1918—1919, R. br. 215/1919 (Zapisnik saslušanja na policiji dra Gojka Stojanovića i Vladimira Čopića).

⁹ Nikola Grulović, »Jugoslaveni u ratu i Oktobarskoj revoluciji«, Beograd, 1962, str. 289.

¹⁰ Institut za historiju radničkog pokreta u Zagrebu (IHRPZ), Izjave Franje Drobnoaga, str. 9.

¹¹ Nikola Grulović, isto, str. 282.

¹² Lenjin, »Sabrana djela«, knj. 29, Moskva, 1950, IV izdanje, str. 141.

¹³ IHRPZ, Izvještaj Ministarstva unutrašnjih dela, novembar 1921.

¹⁴ DAZ, Predsjedništvo Zemaljske vlade, br. 3366, 4-1/1919. (Dopis Đuke Cvijića od 17. IV 1919. godine).

¹⁵ IHRPZ, Dosje Čopić, Izjava članova upravnog odbora SRPJ(k) Senja.

¹⁶ DAZ, Predsjedništvo Zemaljske vlade, R. br. 215/1919 i 225/1918, Odgovor na depešu Ministarstva unutrašnjih dela br. 4968.

¹⁷ IHRPZ, Izjava Franje Drobnoaga, str. 13.

¹⁸ Diamantstein je došao u Jugoslaviju iz Mađarske i predstavio se preporukom tamošnjih naših drugova. On uspijeva da se u Jugoslaviji poveže s velikim brojem drugova i organizacija. U tim su vezama domirali učesnici oktobarske revolucije i ilegalnog sastanka u Novom Sadu. Policija hapsi Diamantsteina i on odaje brojne drugove koji rade legalno i njihove organizacije. Tako je provaljena organizacija Zagreba, Osijeka, Požege, Okučana, Nove Gradiške, Novog Sada, Beograda itd. S tim u vezi bili su uhapšeni deseci drugova: Filip Filipović, Đuka Cvijić, Nikola Kovačević, Aleksandar Tajkov, Slavko Kaurić, Ladislav Kordić, Josip Sorić itd. Isljednici suočavaju u Istrazi Diamantsteina s uhapšenim drugovima da bi im dokazali da rade na pripremi ustanka u kojem je, navodno, trebalo da sudjeluje i vojska. Na sudu su drugovi tvrdili da je Diamantstein za ova svjedočenja primio od policije 10 hiljada dinara.

¹⁹ IHRPZ, Izjava Nikoše Pupavca, str. 51—58. Izjava Franje Drobnoaga, str. 15—17.

²⁰ »Nova istina«, Zagreb, II/1920, br. 15, 27. II; br. 60, 2. III; br. 69, 2. IV; br. 71, 16. IV. DAZ, Predsjedništvo i unutrašnji odjel Zemaljske vlade 1918—1923, R. br. 31/1920 — Protestni miting, rezolucija i demonstracije.

²¹ IHRPZ, Dosje Čopić — Pismo Čopića mjesnoj organizaciji KPJ Senj i koncept letka: Izjave tadašnjih aktivista KPJ u Senju. »Novi svijet«, Zagreb, II/1920, br. 51, 13. XI.

²² »Borba«, Zagreb, I/1922, br. 1, 19. II, br. 3, 5. IV.

²³ »Borba«, Zagreb, II/1923, br. 33, 6. IX. IHRPZ, Zagreb, Dosje Vladimira Čopića.

²⁴ IHRPZ, Zagreb, Dosje Vladimira Čopića.

²⁵ »Borba«, Zagreb, III/1924, br. 2, 31. I.

²⁶ IHRPZ, Dosje Čopić — dopis Đuke Cvijića državnom nadodvjetništvu i dopis Vladimira Čopića Kr. redarstvenom ravnateljstvu u Zagrebu.